
TE TIKANGA POUAKA WHAKAATA KOREUTU

E hāngai ana ngā paerewa e whāia ake nei ki ngā whakaaturanga pouaka whakaata koreutu katoa ka pāohotia i Aotearoa. Ko te mana whakaputa whakaaro te tīmatanga o te whakaaroaro i ngā amuamu. Ka whakaae mātau ki ngā amuamu ina e tika ana te whāititanga o te tika, e tūtohua e te ture, ka mutu tika ana i roto i tētahi pāpori manapori me te wātea.

Ko ngā paerewa i roto i tēnei tikanga me āta pānui i te taha o ngā takinga kōrero i mua o te Puka Tikanga.

WĀHANGA 1 Ngā Paerewa E Pā Ana Ki Ngā Kawenga Pāpori

- Paerewa 1** Te Āhua Tika me te Whanonga Tika
- Paerewa 2** Ngā Mōhiotio Whakaaturanga
- Paerewa 3** Te Pānga ki Ngā Tamariki
- Paerewa 4** Te Whakarekereke
- Paerewa 5** Te Ture me te Whanonga Tika
- Paerewa 6** Te Whakahāwea me te whakahahani
- Paerewa 7** Te Waipiro

WĀHANGA 2 Ngā Paerewa E Hāngai Ana Ki Ngā Kōrero Whakapāohotia

- Paerewa 8** Whakatautika
- Paerewa 9** Tōtikatanga

WĀHANGA 3 Ko Ngā Paerewa E Hāngai Ana Ki Ngā Tāngata, Ki Ngā Rōpū Whakahaere Rānei E Whai Wāhi Ana, E Kōrerohia Rānei I Roto I Ngā Pāpāho

- Paerewa 10** Tūmataitinga
- Paerewa 11** Tōkeke

WĀHANGA 1

NGĀ PAEREWA E PĀ ANA KI NGĀ KAWENGA PĀPORI

PAEREWĀ 1 – TE ĀHUA TIKA ME TE WHANONGA TIKA

Ko ngā tikanga noa onāiane i te āhua tika me te whanonga tika me mau tonu, me ōrite hoki ki te horopaki o te whakaaturanga me te horopaki whānui o te pāhoatanga.

Ngā Aratohu

- 1a Ko te horopaki e puta ai ngā ihirangi me te horopaki whānui o te pāhoatanga ka hāngai ki ngā mahi aromatawai mēnā i wāhīa e tētahi pāhoatanga tēnei paerewa, tae atu ki:
- te āhua o te whakaaturanga me te hongere
 - te whakarōpūtanga me te hōtaka whakaaturanga
 - mēnā i te matawā, i tāhoputia tōmuatia rānei te pāhoatanga
 - te whakamahi i ngā tohutohu kaimātakitaki, mēnā i whakamahia
 - te hunga mātakitaki e hāngai ana
 - ngā tūmanako o ngā kaimātakitaki mō te hongere me te whakaaturanga.
 - te wāteatanga o ngā hangarau tātari
 - te taumata o te rōpū whakahaere ā-ētita a te kaipāhoatanga i ngā ihirangi
 - te whai pānga o te marea ki te pāhoatanga.
- 1b Ina whai upane tōtika ngā kaipāhoatanga ki te whakamōhio atu ki ā rātau kaimātakitaki mō te āhua o ā rātau whakaaturanga, me te āhe i anō o ngā kaimātakitaki ki te whakarite i ō rātau whanonga mātakitaki o ā rātau tamariki, ko te tikanga kāore e wāhīa tēnei paerewa.
- 1c Mēnā he hara, he nanape rānei ka puta i ngā ihirangi ki tētahi wāhanga nui o te hunga mātakitaki, me whakapāoho he tohutohu kaimātakitaki i mua i te ihirangi.
- 1d Ko te tikanga kei ngā kaipāhoatanga te tikanga mō te whakaatu matawhāititanga mō te whakarite i ngā ihirangi e arotahi ana, e tino whakaata ana rānei i ngā take e pā ana ki te pawhera, te taitōkai, mate whakamomori, ā, me tuku i ngā tohutohu kaimātakitaki tōtika. Me whai whakaaro ki te whakauru i ngā mōhiohio waea āwhina.

PAEREWĀ 2 – NGĀ MŌHIOHIO WHAKAATURANGA

Me mātua whakarite ngā kaipāhoatanga kei te tika ngā whakarōpūtanga me te whakaatu i ngā wā wāhanga tika, ā, ina tika ana me tuku he tohutohu kaimātakitaki ki te kore e tika ngā ihirangi o tētahi pāhoatanga mā ngā kaimātakitaki ka mātakitaki.

Ngā Aratohu

- 2a Ko ngā whakarōpūtanga e whai ake me whakapāoho ki ngā ihirangi katoa engari kua ki ngā pitopito kōrero, take o te wā, hākinakina me ngā ihirangi matawā:

G – Kōrero Whānui - Kua whakaaetia kia mātakitakitia whānuitia

Ko ngā whakaaturanga kāore he ihirangi kāore i te hāngai ki ngā tamariki. Ehara i te mea mā ngā tamariki ngā whakaaturanga engari kāore he ihirangi e whakararuraru ana, e ahotea rānei i a rātau.

Ka taea te whakaatu ngā whakaaturanga G i ngā wā katoa.

Ārahitanga ā-Matua E tūtohua ana te ārahitanga ā-mātua mō ngā kaimātakitaki tamariki ake

Ko ngā whakaaturanga whai ihirangi mō ngā kaimātakitaki pakeke ake engari ehara i te mea kāore i te pai ki ngā tamariki me whai matua, pakeke rānei hei ārahi.

Ka taea te whakaatu ngā whakaaturanga PG ahakoa te wā.

M – Ngā Kaimātakitaki Whakaaro Pakeke: E tika ana mō ngā Kaimātakitaki Whakaaro Pakeke 16

tau, neke atu. Ko te tikanga o te whakarōpūtanga M kei roto pea i te whakaaturanga ko te whakarekerekere, hōkakatanga, kōrero weriweri, ngā kaupapa pakeke, kirikau, ētahi atu ihirangi rānei ka uua pea ki ētahi tamariki, mātua hoki. Kei roto pea ko ngā ihirangi me ngā kaupapa whai whakaweawe āhua kaha, me te whai tirohanga pakeke.

I runga pouaka whakaaturanga koreutu ka taea te whakaatu whakaaturanga M i waenga i te 9am me te 3pm i ngā rā mahi (kaua i ngā hararei kura, tūmatanui hoki, e ai ki Te Tāhuhu o Te Mātauranga), ā, me muri i te 7.30pm tae noa ki te 5am.

16 – Kaua e mātakitakina e te hunga kei raro i te 16 tau.

Kei ngā whakaaturanga kua whakatauhia he 16 ngā ihirangi kaha ake, he āhuetanga motuhake rānei kei waho o te whakarōpūtanga 16. Ka nui ake pea te whakaatu a ēnei whakaaturanga i ngā ihirangi hōkakatanga, kōrero weriweri, whakarekerekere tūturu te āhua me ngā kaupapa pakeke kaha ake.

I runga pouaka whakaaturanga koreutu ka taea te whakaatu whakaaturanga 16 i muri i te 8.30pm tae noa ki te 5am

18 - Kaua e mātakitakina e te hunga kei raro i te 18 tau.

Kei roto i ngā whakaaturanga kua whakatauhia he 18 ko ngā kaupapa ka uaua, ka anuanu pea ki ētahi kaimātakitaki pakeke.

I runga pouaka whakaaturanga koreutu ka taea te whakaatu whakaaturanga 18 i muri i te 9.30pm tae noa ki te 5am

- 2b Me mātua mārama te kitea o ngā whakarōpūtanga mō ngā whakaaturanga G me te PG me ngā tohu tohutohu mātakitaki (C, L, V, S), ā, kia taea te whakaaroarohia e te hunga mātakitaki. Me mātua whakaatu ēnei i te tīmatanga o ngā whakaaturanga.
- 2c Me mātua mārama te kitea o ngā whakarōpūtanga mō ngā whakaaturanga 16 me te 18 me ngā tohu tohutohu mātakitaki (C, L, V, S), ā, kia taea te whakaaroarohia e te hunga mātakitaki. Me mātua whakaatu ngā whakarōpūtanga M, 16 me te 18 me ngā tohutohu kaimātakitaki i te tīmatanga o ngā whakaaturanga, ā, i muri i ia whakamatuatanga.
- 2d Me tika te whakarite a ngā kaipāpāho i ngā whakaaturanga. Me tika te whakarite a ngā kaipāpāho i te hōtaka mō ngā ihirangi kua whakatauria he PG, M, 16 me te 18, otirā i te wā e whakawhiti ana mai i ngā whakaaturanga G, PG rānei ki te M, 16, 18 rānei. Me mātua tika te whakarōpū me te whakaatu i ngā whakaaturanga i ngā wā tika me ngā tohutohu whānui ina tika ana. Me āta whai whakaaro ki te hunga ka mātakitaki pea me rātau e whāia ana, tae atu ki ngā paerewa katoa, otirā mō te āhuetanga ki ngā tamariki (Paerewa 3) ina whakarite ana i te hōtaka mō ngā whakaaturanga.
- 2e Me auu te whakatairanga a te kaipāpāho i te hangarau tātari.

2f Kāore ngā kōrero o te wā, ngā take o te wā, ngā hākinakina me ngā ihirangi wā tūturu i raro i te whakarōpūtanga, nā te āhuetanga rerekē tonu o ēnei. Engari, me mātua whai whakaaro tonu ngā kaipāpāho ki ngā pānga me ētah atu paerewa pāpāho me te whakauru i ngā tohutohu kaimātakitaki ina hiahiatia ana.

2g Me whakapāho i ngā tohu tohutohu kaimātakitaki i mua i te whakaatu i ngā ihirangi pea ka nanape, ahotea, hara rānei i ngā kaimātakitaki tokomaha. Kei roto i ngā tohutohu kaimātakitaki ko ēnei:

C – ka kino pea ngā ihirangi

L – ka kangakanga pea te reo

V – he whakarekerekere

S – ka kino pea ngā ihirangi hōkakatanga

- 2h Mēnā ka nanape, ka whakakino rānei tētahi whakaaturanga i ngā kaimātakitaki tokomaha, kei waho rānei ngā ihirangi i ngā tūmanako o ngā kaimātakitaki, me whakapāho anō tētahi tohutohu kaimātakitaki (whakatūpato) ā-tuhi, ā-tuhi me te ā-waha rānei ki runga pouaka whakaata.
- 2i Me whakauru anō ngā whakarōpūtanga, ngā tohutohu kaimātakitaki me tētahi whakaahuetanga o te whakaaturanga ki ngā aratohu whakaaturanga tāhiko me ngā aratohu kua tāia ina taea.
- 2j Me ū ngā whakatairanga mō ngā whakaaturanga ki te whakarōpūtanga o te whakaaturanga ka whakaaturia. Mō ngā whakaaturanga kaihautū whakarōpūtanga-kore (tae atu ki ngā pitopito kōrero me nggā take o te wā) e pāpāhotia ana i ngā wā e tino mātakitaki ana ngā tamariki i mua o te 7.30pm, me whakarōpū G, PG rānei ngā whakatairanga, ā, i waenga i te 7.30 me te 8.30pm, me mātua whakarōpū G, PG, M rānei, ka mutu me whakaaroaro ngā kaipāpāho ki ngā pānga tamariki (Paerewa Tamariki).
- 2k Ko te tikanga ka tika te whakarite a ngā kaipāpāho me ngā ihirangi e arotahi ana, e whakaata iroiro ana rānei i ngā āhuetanga pērā i te pāwhera, taitōkai, mate whakamomori rānei; ā, me tuku i ngā tohutohu kaimātakitaki tika. Me whai whakaaro ki te tuku i ngā mōhiohio mō ngā waea āwhina.

PAEREWĀ 3 – TE PĀNGA KI NGĀ TAMARIKI

Me mātua whakarite e ngā kaipāpāho te tiaki i ngā tamariki mai i ngā pāpāho tērā e pā kino ana rātau.

Ngā Aratohu

- 3a Ka taea ngā tamariki te tiaki mā ngā pūnaha whakamaru, hei tauira, hangarau tātari. Ina wātea ēnei, me mārama, me auau te whakatairanga i ēnei ki ngā kiritaki.
- 3b Ko ngā whakaatuhanga ka whakaaroarohia i raro i tēnei paerewa ko ēnei:
- ngā whakaatuhanga hōkakatanga, kaupapa rānei
 - ngā ihirangi whakarekereke, kaupapa rānei
 - te reo kangakanga
 - ngā rīriri pāpori, kāinga r1iriri rānei
 - ngā whanonga mōrearea, ngā whakarururu, hē ā-ture rānei
 - ngā whakaatuhanga e whakaiti ai, e tūkino ai rānei ngā tamariki, kararehe rānei
 - ngā whakaahuatanga whakairoiro o ngā tāngata e tino mamae ana, e ahotea ana rānei
kei waho i ngā whāinga o te whakarōpūtanga o te whakaaturanga.
- 3c He whakaaroarotanga nui te horopaki ina aromātai ana i ngā amuamu i raro i tēnei paerewa, tae atu ki te whakarōpūtanga o te whakaaturanga, te tohutohu kaimātakitaki te wā o te pāpāho, te kaupapa me te hunga mō rātau me ō rātau tūmanako, te wāteatanga o ngā hangarau tātari, mēnā i whakatairangatia e te kaipāpāho, te pānga tūmatanui o te pāpāho me ngā āhuatanga pare atu i ngā mamae ka tūpono puta ki ngā tamariki, pēnei i te pukuhohe, hua mātauranga rānei.
- 3d Ina whakapāohotia i ngā wā mātakitaki a ngā tamariki (tirohia Ngā Whakamāramatanga, whārangi 9) ngā whakaaturanga whai whakaatuhanga kāore i te tūmanakohia e te hunga mātakitaki ka mutu ko te tikanga ka nanape i ngā tamariki, me pāpāho he tohutohu kaimātakitaki ā-tuhi, ā-tuhi me te ā-waha hoki. Me whāiti te āhua o te tohutohu kia taea e ngā mātua, kaitiaki rānei te tuku whakatau i runga i te mōhio mō te whai wāhi o ā rātau ki ngā ihirangi, me te karo i ngā taipitopito ka nanape, ka whakaohoho rānei i ngā tamariki.
- 3e I roto i ngā pitopito kōrero, ngā take o te wā me ngā whakaaturanga pono, ko ngā whakaatuhanga nanape, whakaohoho me tika ngā whakaaturanga ki te pānga pāpori. Me whakarite, matawhāitihanga hoki ina whiriwhiri ana i ngā taipitopito whakairoiro kia whakaurua atu ki ngā whakaaturanga pitopito kōrero, ā, me whakapāoho tohutohu kaimātakitaki ina tika ana, otirā i te wā pea e mātakitaki ana ngā tamariki.
- 3f Kaua e whakaaturia ngā ihirangi kua whakatauhia he M, i runga ake rānei, otirā ērā he whai ihirangi hōkakatanga, whakarekereke rānei, i te taha o ngā ihirangi e hāngai ana ki ngā tamariki.
- 3g Ko ngā kaupapa me ngā wāhanga e pā ana ki ngā ihirangi pakimaero ka whakararu i te tamariki, pērā i ngā taupatupatu ā-whare, patu waiarua, kaikino tamariki, me tika te whakarōpū me te whakahōhataka.
- 3h Me tūpatu te whakahōtake me te whakarōpū i ngā ihirangi e whakaatu ana i ngā whakarekereke tūturu te āhua.
- 3i Me ū ngā pānui whakatairanga i ngā whakaaturanga ki te whakarōpūtanga o te whakaaturanga ka whakaaturia. Me tino tūpatu te whakarite i ngā pānui whakatairanga i roto i ngā whakaaturanga e hāngai pū ana ki ngā kaimātakitaki tamariki, kia kore ai e whakaaturia ngā kaupapa me ngā ihirangi e whakatairangatia ana ki ngā kaimātakitaki tamariki.

PAERewa 4 – TE WHAKAREKEREKE

Me āta tūpato ina whakaari whakarekerekere. Me tika ngā ihirangi whakarekerekere ki te horopaki o te whakaaturanga, ā, me āta whakarōpū.

Ngā Aratohu

- 4a Ka tika ngā whakaahuatanga, kōrero rānei, mō te whakarekerekere i roto i te horopaki.
- 4b Me mōhio ngā kaipāpāho ki ngā pānga tāpiripiro o te whakarekerekere, ngā putanga me ngā kaupapa whakarekerekere rānei, i roto i ngā whakaaturanga, ā, puta noa i ngā hōtaka whakaaturanga.
- 4c Me tūpato ngā kaipāpāho me ngā ihirangi ka whakatari, whakatenatena rānei i ngā mahi whakarekerekere, patu kino rānei. Me tūpato anō te whakarōpū me te whai i ngā tohu tohutohu kaimātakitaki me ngā tohutohu ā-tuhi ina tika ana, e ai ki te Paerewa 2 – Ngā Mōhiohio Whakaaturanga.
- 4d I roto i ngā pitopito kōrero, ngā take o te wā me ngā whakaaturanga pono, ina whakaaturia ngā whakaatuhanga nanape, whakaohoo rānei hei whakaata i te ao whakarekerekere, me tika ngā whakaaturanga ki te pānga pāpori.
- Me tūpato, me āta whakaaro ina whiriwhiri ana i ngā taipitopito whakairoiro kia whakaurua atu ki ngā whakaaturanga pitopito kōrero, otirā i ngā wā e mātakitaki ana ngā tamariki.
 - Me whakamahi i tētahi tohutohu kaimātakitaki ina tika ana.
- 4e Me āta tūpono te whakarite i ngā whakaaturanga e whakaatu ana i ngā pawhera, koeretanga rānei, ā, me whakamahi tohutohu kaimātakitaki ngā kaipāpāho mēnā ka pā pea te nanape i te ihirangi.
- 4f Kua ngā ihirangi e whakauru i tētahi paheko o te whakarekerekere me te ai hei whakaoho mahimahi, i tua kē i ngā tikanga hapori pāpori onāiane e whakaahia ana.
- 4g Ko te tikanga kei ngā kaipāpāho te tikanga mō te whakaatu matawhāititanga mō te whakarite i ngā ihirangi e arotahi ana, e tino whakaata ana rānei i ngā take e pā ana ki te pawhera, te taitōkai, mate whakamomori, ā, me tuku i ngā tohutohu kaimātakitaki tōtika. Me whai whakaaro ki te whakauru i ngā mōhiohio waea āwhina.

PAERewa 5 – TE TURE ME TE WHANONGA TIKA

Me aro ngā kaipāpāho ki ngā paerewa e ū ana ki Te Ture me te Whanonga Tika, te whai whakaaro ki te horopaki o te whakaaturanga me te horopaki whānui o te pāpāho.

Ngā Aratohu

- 5a Kua rawa ngā whakaaturanga e āta whakatairanga i ngā whanonga whakararuraru nui, hē ā-ture rānei, tae atu ki ngā whakarekerekere, mate whakamomori, taihara nui me te kai whakapōauau.
- 5b He whakaaroarotanga hira te horopaki o te whakaaturanga me te horopaki whānui o te pāpāho ina aromatawai ana i ngā amuamu i raro i tēnei paerewa. Hei tauira, he rerekētanga i waenga i te whakaahuatanga pono, pakiwaitara, whakaari hoki. Te wāteatanga o ngā hangarau tātari me te taumata o te pānga pāpori ki tētahi whakaaturanga tētahi āhuetanga nui.
- 5c Ko te tikanga kei ngā kaipāpāho te tikanga ki te whakaatu matawhāititanga mō te whakarite i ngā ihirangi e arotahi ana, e tino whakaata ana rānei i ngā take e pā ana ki te pawhera, te taitōkai, mate whakamomori, ā, me tuku i ngā tohutohu kaimātakitaki tōtika. Me whai whakaaro ki te whakauru i ngā mōhiohio waea āwhina.

PAERewa 6 – TE WHAKAHĀWEA ME TE WHAKAHĀHANI

Kua rawa ngā kaipāpāho e whakatenatena i te whakahāwea, whakahāhāni rānei, o tētahi wāhanga o te hapori e ai ki te ira tangata, momo hōkakatanga, mātāwaka, pakeke, tūranga mahi, nā tētahi whakapuakitanga tika rānei o te whakapono, ahurea, whakapono tōrangapū rānei.

Ngā Aratohu

- 6a E tautuhia ana te 'whakahāwea' ko te whakatenatena i ngā whakaritenga rerekē o ngā tāngata o tētahi wāhanga o te hapori, kia kino ai ki a rātau. E tautuhia ana te 'whakahāhāni' ko te

whakaiti i te uara o te mana o tētahi wāhanga ake o te hapori.

- 6b Ko te hiranga o te mana whakaputa whakaaro ko te eke i tētahi taumata teitei o te whakahē, me te mau weriweri, kino rānei, me pēnei rawa te takahi i te paerewa kātahi ka kīia i whakatenatena tētahi pāpāho i te whakahāwea, whakahahani.
- 6c Ehara te whāinga o tēnei paerewa i te aukati i te whakapāoho i ngā whakaaturanga:
- pono
 - he kīianga tūturu o te kōrero taumaha, tātari, whakaaro rānei
 - pukuhohe tika, whakaari, pūhohe rānei.
- 6d Me whakaaroaro te horopaki i ngā wā katoa ina aromatawai ana mēnā i 'whakatenatena' te kaipāpāho i te whakahāwea, whakahahani rānei, tae atu ki:
- te āhua o te whakaaturanga me te hongere
 - te whakarōpūtanga me te hōtaka whakaaturanga
 - mēnā i te matawā, i tāhoputia tōmuatia rānei te pāpāho
 - te whakamahi i ngā tohutohu kaimātakitaki, mēnā i whakamahia
 - te hunga mātakitaki e hāngai ana
 - ngā tūmanako o ngā kaimātakitaki mō te hongere me te whakaaturanga.
 - te wāteatanga o ngā hangarau tātari
 - te taumata o te whakahaere ā-ētita a te kaipāpāho i ngā ihirangi
 - te whai pānga pāpori ki te pāpāho.

PAERewa 7 – TE WAIPIRO

I tua atu i te tautuku ki ngā ture, whakaritenga rānei e pā ana ki te whakatairanga i te waipiro, me whai ngā kaipāpāho i ngā whakatiki mō te whakatairanga i te waipiro e hāngai ana ki te kaupapa whakaaturanga e whakapāhotia ana.

Ngā Aratohu

- 7a Me whai kawenga pāpori ngā whakatairanga waipiro ka mutu kia kua te hunga i raro i ngā tau ā-ture e whakatenatena ā-whakapeto ki te hoko waipiro.
- 7b Kua ngā whakatairanga waipiro e puta i ngā whakaaturanga a ngā tamariki.
- 7c Kua rawa he whakatairanga waipiro e whakaawe i tētahi pāpāho.
- 7d Me karo ngā whakaaturanga i te taunaki whakapetonga waipiro nui rawa.
- 7e Me whāiti ngā whakatairanga ki te waitohu, ingoa, moko rānei, me te aukati i ngā karere hokohoko.
- 7f Ko ngā whakatairanga mō ngā whakaaturanga whakatairanga waipiro me mātua whakatairanga i te whakaaturanga, me pāpaku te whakatairanga i tēnei.
- 7g Kāore e herea ngā kaipāpāho ki te whakakāhore i te whakatairanga waipiro mai i te whakaaturanga o tētahi huihuinga, āhuatanga rānei e whakapāhotia ana, ā, kei reira aua whakatairanga anō e kitea noatia ana i taua huihuinga, āhuatanga rānei. Me whakaaroaro anō ētahi atu aratohu i raro i tēnei paerewa.
- 7h Me whai whakaaro ngā kaipāpāho ki ngā whakaritenga o te Tikanga mō te Pānuitanga me te whakatairanga Waipiro a te Advertising Standards Authority ina whakarite whakatairanga mō ngā whakaaturanga whakatairanga waipiro.

WĀHANGA 2

NGĀ PAEREWA E HĀNGAI
ANA KI NGĀ KŌRERO KA
WHAKAPĀOHOTIA

40

Te Tikanga Pouaka
Whakaata Kōreutu

PAEREWĀ 8 – WHAKATAUTIKA

Ina matapakitia ngā take tautohenga e whai pānga ki te pāpori i roto i ngā pitopito kōrero, ngā take o te wā, kaupapa pono rānei, me whakapau kaha ngā kaipāpāho, me tuku whai wāhitanga rānei, ki te whakarato whakaaro nui ki taua whakaaturanga anō, ki ētahi atu whakaaturanga i roto i te wā pānga tūmatanui.

Ngā Aratohu

- 8a Mō te hāngai mai o te paerewa, me mātua 'hira ki te marea' te kaupapa, me 'tautohenga' ka mutu me 'matapaki' i roto i tētahi pitopito kōrero, ngā take o te wā, whakaaturanga pono rānei.
- 8b Kāore e taea he tauira mō te tuku wā ki ngā rōpū whai pānga ki ngā take tautohenga hira ki te marea'.
- 8c Kei roto i te aromatawai e whakarite ana mēnā i whakatakotohia ētahi atu tirohanga whānui ko ēnei e whai ake, ina hāngai ana:
- te whakatuwheratanga o te whakaaturanga me te āhua i whakaaturia te whakaaturanga, hei tauira:
 - o mēnā i rūpahu te whakaaturanga he aromātai taurite nō tētahi take
 - o mēnā i āta whakamōhiohia atu te whakaaturanga e tirohia ana tētahi take mai i tētahi tirohanga ake (hei tauira, ngā pakipūmeka whakamaunga, ngā whakaaturanga urunga tūmatanui me te taunakitanga, ngā whakaaturanga tōrangapū hāngai, iti rānei)
 - o mēnā i whāiti rawa te whakaaturanga ki tētahi wāhanga o tētahi tautohe nui ake, uaua hoki
 - ko te āhua o te matapaki (he tino aromātai i tētahi take, he kōrero poto noa iho mō te take, pukuhohe, wenewene rānei)
 - ko te āhua o te take/ahakoa te mōhio tika pea ki ngā whakaaro i whakaputaina ki ētahi atu whakaaturanga, tae atu ki ngā whakaaturanga i ētahi atu pāpāho (hei tauira, he take tautohe haere tonu, e mōhio ana pea ngā kaimātakitaki ki ngā tirohanga matua o te take)
 - ko ngā hiahia e tūmanakohia ana e te hunga mātakitaki mō ngā ihirangi
 - te taumata o te whakahaere ā-ētita o te kaipāpāho i ngā ihirangi whakaaturanga.

PAEREWĀ 9 – TŌTIKATANGA

Me whakapau kaha ngā kaipāpāho ki te whakarite i ngā pitopito kōrero, ngā take o te wā, ngā whakaaturanga pono hoki:

- he tōtika e ai ki ngā take meka whakaatuhanga katoa
- kāore e whakakotiti.

Ngā Aratohu

- 9a Kāore e hāngai ana te whakaritenga mō te tōtikatanga ki ngā tauākī e mārama ana hei tātaritanga, kōrero, whakaaro rānei, kua i te tauākī meka.
- 9b E aro anake te paerewa ki ngā whakaatuhanga hē. Hei tauira, ehara ngā take hangarau, iti rānei kāore pea i tino whai pānga ki ngā mōhio o te hunga mātakitaki mō te whakaaturanga o te whakaatuhanga.
- 9c Ki te tūpono puta he whakaatuhanga meka hē, me wawe tonu ngā kaipāpāho ki te whakatika.
- 9d Kei roto i te aromatawai mēnā i whakapau kaha te kaipāpāho ki te whakaū i te tōtikatanga me whai whakaaro ki ēnei e whai ake, ina hāngai ana:
- te puna whakaaturanga pāpāho (hei tauira, mēnā i whakaputaina te whakaaturanga e tētahi rōpū whakahaere tōtika, he whirinaki atu ki tētahi pūkenga whai mana)
 - mēnā i te matawā, i tāhoputia tōmuatia rānei te pāpāho
 - mēnā he tino take anō ki te uiui i te tōtikatanga o ngā ihirangi whakaaturanga i mua i te whakapāohotanga
 - mēnā i rapu, i whakatakoto kōrero hoki/rānei te kaipāpāho, whakamāramatanga, wāhanga rānei mai i tētahi tangata hāngai, rōpū whakahaere rānei
 - mēnā ka taea tikahia te whānuitanga o te take tōtikatanga te whakarite e te kaipāpāho.

WĀHANGA 3

KO NGĀ PAEREWĀ E
HĀNGAI ANA KI NGĀ
TĀNGATA, KI NGĀ RŌPŪ
WHAKAHAERE RĀNEI
E WHAI WĀHI ANA, E
KŌREROHIA RĀNEI I
ROTO I NGĀ PĀOHOTANGA

PAEREWĀ 10 – TŪMATAITINGA

Me mau tonu ngā kaipāpāho ki ngā paerewa ōrite ana ki te tūmataitinga o te tangata.

Ngā Aratohu

- 10a E hāngai ana te paerewa tūmataitinga ki te tangata anake ka taea te tautuhi. I ētahi āhuetanga ka tautuhia pea he tangata ahakoa kāore i whakaingoatia, i whakaaturia rānei.
- 10b Kua ngā kaipāpāho e whakaatu i ngā kōrero matatapu, whakaatuhanga rānei mō tētahi tangata ki tētahi āhuetanga ka pāpourī tētahi tōtika e ōrite ana ki te tangata e pāngia ana.
- 10c He tika kia tūmanakohia te tūmataitinga whāiti e ai ki ngā kōrero, whakaatuhanga kua whakaaturia. Ko ngā āhuetanga hei whakauru, engari kāore i te whāiti noa, ahakoa kua puta tūmatanuitia ngā kōrero, whakaatuhanga rānei; he tāpui, he āritarita rānei te āhua hoki/rānei; he tika kia tūmanakohia e te tangata kāore e whakaaturia hoki/rānei.
- 10d I te nuinga o te wā kāore he tūmanako o te tangata ki te tūmataitinga e ai ki ngā take kua puta tūmatanuitia. I ētahi āhuetanga, ka tika te tūmanako tūmataitinga e ai ki aua kōrero, whakaatuhanga rānei ahakoa kua puta tūmatanuitia.
- 10e Kua rawa ngā kaipāpāho e āta kuhu pokanoa ki te noho takitahi, wehe rānei a te tangata, e tino hara ana ki tētahi e ōrite te āhua ki te tangata e pāngia ana.
- 10f He whakangungu ki tētahi amuamu tūmataitinga te whākī tūmatanui i ngā take whai pānga tūmatanui tika. Ko te taumata o te pānga tūmatanui me mātua ōrite ki te taumaha o te wāhi i te tūmatanui e mana ai te whakangungu.
- 10g Ehara i te wāhi i te tūmataitinga ina tuku whakaaetanga taua tangata ki te whakapuakina, te urutomonga. He matua, kaitiaki rānei, tētahi atu rānei 18 tau, neke atu rānei (e tiaki ana i te tamaiti mō te matua, katiaki rānei), ka āhei ki te whakaae atu mō te tamaiti i raro i te 16 tau, engari me whakaae te kaipāpāho kāore te pāpāho i te ātete ki te painga o te tamaiti.

PAEREWĀ 11 – TŌKEKE

Me whakarite tika ngā kaipāpāho i ngā tāngata katoa, rōpū whakahaere rānei e whai wāhi atu ana, e kōrerohia ana rānei i roto i te pāpāho.

Ngā Aratohu

- 11a Ko te whiriwhiri he aha te tika ka riro kē mā te āhua o te whakaaturanga e tohu (hei tauira, ngā karere me ngā take o te wā, kōrero pono, whakaari, pukuhohe, pūhohe rānei). Me whakaaroaro anō te horopaki, tae atu ki te pānga tūmatanui ki te pāpāho.
- 11b Ko ngā kaiwhakauru me ngā kaikoha me whakamōhio rātau, i mua i te pāpāho, ki te āhua o te whakaaturanga me tā rātau i tuku mai anō, engari rawa mēnā e tika ana ki te pānga tūmatanui, e iti rānei tā rātau i tuku mai i roto i te horopaki o te whakaaturanga.
- 11c Mēnā i hiahiatia te whakaae ā-mōhio, i riro mai rānei mai i tētahi kaiwhakauru, kaikoha rānei tērā pea he whiriwhiringa hāngai i te whakataunga mēnā i tika te whakarite i te kaiwhakauru, kaikoha rānei (ka kitea ngā tohutohu he aha te 'whakaae ā-mōhio' i roto i ngā tohutohu tūmataitinga i te muri o tēnei Puka Tikanga).
- 11d Ki te pā kinotia he tangata, he rōpū whakahaere rānei mōna i kōrerohia, i whakaaturia rānei i roto i tētahi pāpāho, ko te tikanga me whai wāhi tika te tangata, rōpū whakahaere rānei ki te whakaputa kōrero mō te whakaaturanga, i mua i te pāpāho. Ko te 'tika me te whaitake' ka riro mā ngā āhuetanga e tohu.
- 11e Ko te whakaatu pokanoa i tētahi tangata, rōpū whakahaere rānei hei take whiwhi kōrero he huhunu i te nuinga o te wā, engari rawa mēnā i pau katoa nga huarahi tika, whai take hoki mō te whiwhi kōrero.
- 11f Ko ngā wāhanga i ētitatia me tika te whakaata i te wairua o ngā putanga katoa, whakaaro rānei i whakaputaina.
- 11g Kua rawa ngā kaipāpāho e whakapāoho mōhiohio i riro āweke mai, tinihanga mai rānei (tae atu ki tētahi taputapu hopu kōrero huna, kāmera rānei), engari rawa mēnā i tika i raro i te pānga tūmatanui.
- 11h Kua rawa te tangata, otirā ngā tamariki me ngā taiohi, e whakaaturia ana i tētahi whakaaturanga kia kua e apohia, e whakamōraro, e tautuhi huhunuitia.
- 11i Ina whakarite ana ngā whakaaturanga āhuetanga ahotea (hei tauira, pūkatokato me te pōuritanga) me matawhāiti, tūtohutanga hoki ngā kaipāpāho.